

Grønlands økonomiske udfordringer – er privatiseringer en løsning?

Hendriksen, Kåre; Poppel, Birger

Published in:
Sermitsiaq. A G

Publication date:
2014

[Link back to DTU Orbit](#)

Citation (APA):
Hendriksen, K., & Poppel, B. (2014). Grønlands økonomiske udfordringer – er privatiseringer en løsning? *Sermitsiaq. A G*, (26. november 2014).

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

*Af Ph.d. Kåre Hendriksen, Center for Arktisk Teknologi, ARTEK
Cand.polit. samfundsforsker Birger Poppel*

Kronik til AG

Grønlands økonomiske udfordringer – er privatiseringer en løsning?

At den grønlandske økonomi har store udfordringer med stor arbejdsløshed i stort set hele landet og et samtidigt stigende underskud på de offentlige finanser, er der nok ikke mange, der betvivler. Gennem det sidste årti har der været en relativt udbredt tro på, at storskalaprojekter som større miner og en aluminiumssmelter for alvor skulle bidrage til en positiv økonomisk udvikling og øget beskæftigelse for landets befolkning, men der er ved at brede sig en erkendelse af, at det formodentlig kommer til at tage tid før storskalaprojekterne bliver realiseret, og at de alene ikke vil være nok til at sikre en selvstående økonomi.

Der skal andet til, og et af de midler, som den danske formand for Grønlands Økonomiske Råd, Torben M. Andersen har peget på, er privatiseringer – en løsning samtlige partier i én eller anden udstrækning har tilsluttet sig under den nuværende valgkamp.

Spørgsmålet er bare, i hvilket omfang privatiseringer løser eller afhjælper Grønlands økonomiske problemer – eller i hvilket omfang der endnu engang er tale om at overføre løsningsmodeller fra Danmark med helt andre forudsætninger?

Når der tales om privatiseringer, handler det ofte om at sælge offentlige virksomheder eller dele heraf til private, eller at udlicitere offentlige opgaver. Privatiseringstanken er baseret på den økonomiske model, at markedskonkurrence skaber billigere og bedre varer og ydelser, fordi efterspørgslen tvinger de konkurrerende virksomheder til at effektivisere og reducere omkostningerne.

I grønlandsk sammenhæng udfordres økonomiforståelsen af markedets meget begrænsede størrelse, hvor der på en lang række områder er en naturlig grænse for konkurrence. Her er det vigtigt at erkende, at Grønland på flere områder ikke fungerer som et sammenhængende marked, fordi vi bor isoleret og spredt, og transportinfrastrukturen er så begrænset, dyr og kompliceret. Det betyder reelt, at langt størstedelen af den grønlandske handel foregår direkte mellem Danmark og den enkelte by/bygd og ikke internt i Grønland, og at Grønland derfor i realiteten ikke er én men mange ø-økonomier. Ø-økonomiproblematikken betyder, at der mange steder i landet og på landsplan på vigtige områder opstår 'naturlige monopoler', hvorved konkurrencedynamikken sættes helt eller delvist ud af kraft.

Lang tradition for privatiseringer i Grønland

Der har lige fra moderniseringen af Grønland efter Anden verdenskrig været gjort mange forsøg på at opbygge et privat erhvervsliv, og det var faktisk en del af de centrale intentioner med både G-50 og G-60 planerne. I midten af 1960'erne blev Godthåb Fiskeindustri privatiseret og gik siden konkurs. Og i 1990'erne var det rederiet Lauritzen, der påtog sig opgaven med containerisering af fragten, men rederiet måtte opgive at få en fornuftig økonomi ud af grønlandsfragten, hvilket førte til etableringen af det hjemmestyreejede Royal Arctic Line.

Siden har der været en række lidt mindre virksomheder, der er gået konkurs/måtte lukke efter en privatisering, som f.eks. Atuakkiorfik, Det grønlandske Forlag, der bl.a. havde

ophavsrets- og udgivelsesrettighederne til 800 bind (herunder helt centrale romaner i den grønlandske litteratur). I 2005 blev forlaget privatiseret af det daværende landsting på trods af mange advarsler - bl.a. fra den daværende ledelse, men da de nye ejere ikke kunne få økonomien til at hænge sammen blev forlagets produktion af grønlandssproget litteratur indstillet og virksomheden afviklet i 2009. (Vi kan glæde os over, at det grønlandske sprog på trods heraf trives, men det er ironisk, at de to forlag, der bidrager med udgivelse af mest grønlandssproget litteratur er ejet af 'personer med anden etnisk baggrund end grønlandsk'.)

Efter privatiseringen af den kulturarven blev en af Grønlands ældste virksomheder, Nunatta Naqeriterivia A/S, Sydgrønlands Bogtrykkeri' i 2007 solgt til private. De private ejere måtte i 2012 erkende, at høj kvalitets arbejde udført af 16 fagligt uddannede lokale medarbejdere på moderne produktionsudstyr, ikke var tilstrækkeligt til at konkurrere med store udenlandske trykkerier med lavtlønnet arbejdskraft. Så nu klager nogle af politikerne over, at Finanslovsforslag og lignende publikationer trykkes i udlandet.

Det er på nogle områder lykkedes at opbygge levedygtige private virksomheder, men det gælder i høj grad inden for områder, der direkte eller indirekte leverer til det offentlige som f.eks. bygge og anlægssektoren, servicefag etc., eller det gælder områder, hvor der er tilstrækkelig god international efterspørgsel som eksempelvis rejer og fisk.

Den landsdækkende forsyningsforpligtelse

I et samfund som det grønlandske har vi en forpligtelse til at sikre et rimeligt forsynings- og serviceniveau over alt i landet, og her bliver de markedsøkonomiske mekanismer udfordret. Hvis ikke der sikres varer, el, vand, transport etc. til rimelige priser og mulighed for indhandling af fisk og fangst, bliver det meningsløst at bo langt de fleste steder i landet, og udfordringen er, at det ofte ikke kan sikres på markedsøkonomiske premisser. Vi har tidligere haft debatten om, hvorvidt et ændret og mere centraliseret bosætningsmønster kunne reducere de samlede offentlige omkostninger? Hvor det er dokumenteret, at de samlede direkte og indirekte offentlige omkostninger pr. indbygger generelt ikke er større i bygderne end i byerne, men at en centralisering af befolkningen vil medføre betydelige økonomiske og menneskelige omkostninger.

I det lys er det nødvendigt at opretholde nogle strukturer og virksomheder, der sikrer den nødvendige forsyning og infrastruktur, og det udfordrer diskussionen om privatiseringer. For det naturlige mål for privatejede virksomheder er at skabe et økonomisk overskud til ejerne eller aktionærkredsen, og hvis virksomheden over en længere periode ikke gør det, går den konkurs.

Det efterlader os med to alternativer. Enten at acceptere at en række forsynings- og infrastrukturopgaver varetages af det offentlige, eller at de varetages af private virksomheder, der så gennem kontrakter med det offentlige forpligtes til denne opgave. Og begge modeller er afprøvet. I dag har vi offentlige ejede virksomheder som Tele Greenland, Royal Arctic Linne og Polar Oil, der sikrer relativt ensartede priser over hele landet, skønt der er store forskelle i serviceniveauet.

På vareforsyningsområdet er der derimod valgt en anden løsning, idet KNI i 1994 blev splittet op i Pisiffik, som fungerer på markedsvilkår i 6 byer, og Pilersuisoq, som er offentligt ejet og har forsyningsforpligtelsen til resten af landet. Pisiffik blev privatiseret og solgt til nogle af de ledende medarbejdere og det danske Dagrofa, der helt naturligt forventer en rimelig forrentning af investeringen, hvorfor en del af overskuddet havner udenfor Grønland.

Det er tænkeligt, at frasalget af Pisiffik har betydet lavere priser i de 6 byer. Men for resten af landet har opsplittningen betydet gradvist højere priser og et dårligere serviceniveau, bl.a. fordi det beløb det offentlige betaler for at sikre forsyningen til alle steder er blevet reduceret til i dag stort set ingen ting. En udvikling der har været med til at øge den sociale og økonomiske ulighed.

Det rejser diskussionen, om den bedste metode til at sikre rimeligt sammenlignelige priser i hele landet er, at en landsdækkende organisation/virksomhed anvender interne 'krydssubsidieringer', så borgerne nogle steder gennem en lidt højere pris er med til at reducere prisen andre steder. Eller om det er bedre, at den overskudsgivende del af aktiviteten sælges til private, og at det så er det offentlige, der via skatterne bidrager til det, der politisk anses som rimelige priser, i resten af landet? Og det er sådan set kernen i noget af den grønlandske privatiseringsdebat, hvor de hidtidige privatiseringserfaringer ikke er ubetinget gode og har bidraget til øget ulighed.

Et af de argumenter, der ofte fremføres for privatisering af en virksomhed er, at det skaber nødvendige indtægter til landskassen. Her er der en tendens til at overse, at man kun kan sælge en virksomhed én gang, og at man ved salget fraskriver sig de fremtidige indtægter fra et eventuelt overskud.

En ideologisk diskussion

Tendensen til at privatisere er international, og også på internationalt plan er erfaringerne langt fra entydigt positive. Der er således aktuelt mange i Danmark, der har politiske tømmermænd efter salget af TDC og Kastrup Lufthavn til private kapitalfonde, der har placeret deres overskud i skattely og dermed undgået at betale dansk selskabsskat. Og tømmermændene efter frasalget af en del af DONG Energy til Goldman Sachs vil formentlig snart begynde at brede sig.

I diskussionerne om den fremtidige økonomi er det vigtigt at huske, at økonomi ikke er en eksakt videnskab i den forstand, at der findes ét resultat. Der findes inden for økonomien forskellige 'skoler' som arbejder med deres egne modeller, og hvis analyser i høj grad er baseret på ideologiske forestillinger om, hvordan et samfunds økonomiske udvikling bør være. Og det er karakteristisk for flere af de toneangivne skoler, at de har haft særdeles svært ved at forudse større udsving i den økonomiske udvikling. Det var således de færreste, der havde forudset den økonomiske krise, der startede i 2008. Derfor er økonomiske analyser og anbefalinger generelt genstand for debat, mens der desværre i Grønland er en tendens til, at der ikke tages den nødvendige debat om økonomiske analyser og anbefalinger. Dertil kommer den store udfordring, at ingen af de toneangivende økonomiske skoler tager højde for de særlige Arktiske og Grønlandske forhold.

Den danske økonom Mogens Boserup, der var en af de centrale personer i udarbejdelsen af den store G-60 plan for Grønland, og som generelt var en varm fortaler for markedsøkonomi, skrev:

...Det foreslås derfor (...), at man ved stillingtagen til disse problemer ser bort fra den forkærlighed, man under andre – ikke-arktiske – forhold måtte have for statsdrift, respektive privat erhverv, og bedømmer spørgsmålet alene ud fra grønlandske forudsætninger. Boserup: Økonomisk Politik i Grønland 1963:XII-XIII)

Der er mange af G-60 anbefalinger, man med rette kan være uenig i. Men det er afgørende at basere den økonomiske diskussion på de grønlandske realiteter og ikke mekanisk overføre danske analysemetoder.